

Verslo ginčų sprendimo arbitražiniu būdu savitumai ir privalumai

Patikimumas: arbitrus (teisėjus) konkrečioms ginčams išspręsti pasirenka ir skiria pačios ginčo šalys. Pagal LR Komercinio arbitražo įstatymo 14 str. 3 d. „Jeigu šalys nesusitaria kitaip, tai: 1) kai arbitražo teismas sudaromas iš trijų arbitrų, kiekviena šalis skiria po vieną arbitrą, o šie abu skiria trečią arbitrą – arbitražo teismo pirmininką; 2) kai arbitražo teismas sudaromas iš vieno arbitro ir šalys negali susitarti dėl jo paskyrimo, arbitrą bet kurios iš šalių prašymu paskiria nuolatinės arbitražo institucijos pirmininkas“. Preziumuojama, kad taip pačių ginčo šalių arbitro pasirinkimo ir skyrimo būdu sudarytas arbitražo teismas mažiausiai gali būti įtakojamas korupcijos veiksnių, todėl neturėtų kelti šalims abejonių dėl teisėjais (arbitrais) jų pasirinktų specialistų moralinio (dorovinio) patikimumo (nešališkumo, nekorumpuotumo prasme) ir jų profesinės (dalykinės) kompetencijos.

Skaidrumas: betarpiškas abiejų labiausiai suinteresuotų asmenų (ieškovo ir atsakovo) dalyvavimas arbitražo teismo sudaryme ir bylos nagrinėjimo posėdžiuose, taip pat LAA Arbitrų-ekspertų kolegijai ir LAA Arbitro etikos komisijai deleguotos kontrolės funkcijos maksimaliai užtikrina VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo (toliau – VTNKA) administruojamų arbitražo teismų priimtų sprendimų teisingumą ir skaidrumą.

Lygiateisiškumas: arbitraže, kaip ir valstybiniame teisme, ginčo šalims užtikrinamos lygios teisės ir praktinės galimybės (be jokios diskriminacijos) ginti savo teises ir teisėtus interesus.

Operatyvumas: verslo ginčai arbitražiniu būdu išsprendžiami per optimaliai trumpiausią laiką. Turint galvoje principo *time is money* (laikas – pinigai) svarbą verslui dabartinėmis globalizacijos ir jos padiktuotos hiperkonkurencijos sąlygomis, bylai VTNKA administruojamame arbitražo teisme išnagrinėti bendrąją arbitražinio proceso tvarka (kai nereikalinga techninė ar kitokia ekspertizė) nustatytas trijų mėnesių terminas, skaičiuojamas nuo bylos įteikimo arbitražo teismui dienos. Esant abiejų ginčo šalių pageidavimui, byla gali būti išnagrinėta pagreitinata tvarka (per vieną mėnesį), o pareiškimui dėl vidinio piniginio įsiskolinimo išnagrinėti supaprastintu (pagreintintu) arbitražinio proceso būdu (pagal LR CPK XXIII skyriaus nuostatas) nustatytas 10 dienų terminas, skaičiuojamas nuo bylos įteikimo arbitražo teismui dienos.

Konfidencialumas: arbitražo teisme, skirtingai nei valstybiniame teisme civilinių bylų nagrinėjime netaikomas viešumo principas. Visos bylos VTNKA administruojamuose arbitražo teismuose nagrinėjamos uždaruose teismo posėdžiuose, o asmens sutikimas būti arbitru, jo kompetentingumo, nešališkumo bei nepriklausomumo nuo ginčo šalių būsenos ir įsipareigojimas, išsaugant šalių komercines paslaptis, patvirtinami kiekvieno arbitro asmeniškai pasirašomoje „Arbitro neprikaištingos reputacijos atitikties deklaracijoje“.

Lankstumas: pagal LR Komercinio arbitražo įstatymo 28 str. 2 d. „Nepažeisdamos šio įstatymo imperatyvių nuostatų, ginčo šalys gali susitarti dėl tvarkos, kokia bus nagrinėjami jų ginčai arbitraže“. Esant bylų nagrinėjančio teismo pritarimui, arbitraže galimas šalių pageidaujamos teismo posėdžiavimo vietos, datos ir laiko pasirinkimas, o tarptautinio verslo ginčo atveju dar ir proceso kalbos bei jam išspręsti taikytinos teisės (tam tikros valstybės materialinės teisės) pasirinkimas. Bylos nagrinėjimas (įrodymų ir argumentų svarstymas) arbitražo teismo posėdyje vyksta „apvalaus stalo“ būdu, laisvoje, griežtų įstatyminių formalumų nevaržomoje, kompromisų paieškai palankioje, ginčo šalių susitaikymą nuteikiančioje ir net skatinančioje aplinkoje. Be to, esant ginčo šalių pavidimui, tarptautinio verslo ginčas arbitražo teisme gali būti išsprendžiamas vadovaujantis *lex mercatoria* (prekybos papročiais), *ex aequo et bono* (lygaus teisingumo ir geranoriškumo), *amiable compositeur* (bičiuliško tarpininkavimo) principais. Visa tai nepraktikuojama, kai verslo ginčas sprendžiamas valstybiniame teisme.

Betarpiškumas: savo teises ir interesus arbitražo teisme, skirtingai nei valstybiniame, gali ginti asmeniškai pačios ginčo šalys (be advokato ar kito atstovo tarpininkavimo). Tai sudaro ginčo šalims prielaidas ženkliam išlaidų sumažinimui, kurios neretai susidaro dėl nebūtinų tarpininkavimo paslaugų pirkimo.

Baigtinumas: pagal LR Komercinio arbitražo įstatymo 41 str. 1 d., arbitražo teismo sprendimas įsiteisėja nuo jo priėmimo momento ir turi šalims *res judicata* vykdytiną galią. Tai reiškia, kad arbitražo teismo sprendimas yra privalomai vykdytinas, galutinis ir neskųstinas dėl ginčo esmės. Pagal LR komercinio arbitražo įstatymo 50 str. apeliavimas galimas tik dėl kelių tame straipsnyje konkrečiai išvardintų esminių procedūrinių taisyklių pažeidimų (t.y. dėl ginčo šalies neveiksnumo, arbitražinio susitarimo negaliojimo, netinkamo šalies informavimo apie arbitro paskyrimą ar bylos nagrinėjimą, teismo sudėties ar proceso neatitikimo šalių susitarimui, sprendimo prieštaravimo viešajai tvarkai). Tokie arbitražo teismo sprendimo skundimo apribojimai leidžia ginčo šalims apsidrausti nuo sprendimo vykdymo vilkinimo, sudaro galimybes greitesniam kreditorinių reikalavimų patenkinimui ir ženkliam bylinėjimosi išlaidų sumažinimui.

Partnerystės tęstinumas: arbitražas yra sudėtinė priemonių dalis, užtikrinančių teisingumą, komercinės rizikos apsaugą, kartu ir šalių dalykinio bendradarbiavimo tvarumą verslo santykiuose. Šio ginčų sprendimo būdo privalumai (patikimumas, skaidrumas, konfidencialumas, betarpiškumas, lankstumas ir kt.) sudaro šalims

prielaidas išspręsti (pašalinti) bet kokius komercinius nesutarimus be ženklaus jų susipriešinimo, nepakenkiant partnerystės santykių stabilumui. Alternatyva – pakankamai dažnai ilgai trunkančios bylinėjimosi procedūros valstybiniuose teismuose dažnai užsibaigia kartu su bet koku šalių galimu bendradarbiavimu perspektyvoje.

Sprendimų įvykdymo užtikrinimas: VTNKA administruojamų Nacionalinio komercinio arbitražo teismų priimtų sprendimų vykdymo užtikrinimo (juridinė-prievolinė) galia iš esmės prilygsta valstybinių teismų analogiškų sprendimų galiai (žr. LR CPK 584 str. ir 587 str.) ir jie privalomai vykdytini Lietuvos įstatymų nustatyta tvarka. VTNKA administruojamų Tarptautinio komercinio arbitražo teismų priimtų sprendimų vykdymo užtikrinimo galia šiuo metu pripažįstama 156 valstybėse – Jungtinių Tautų (Niujorko) 1958 m. konvencijos „Dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo“ dalyvėse (LR Seimo ratifikuota 1995-01-17 d.) ir privalomai vykdytini toje Konvencijoje ir sprendimo įvykdymo šalies įstatymų nustatyta tvarka. Tarptautinio komercinio arbitražo teismo sprendimo vykdymo užtikrinimas Lietuvos teritorijoje nesiejamas su egzekvatūros (t.y. valstybės teismo patvirtinimo vykdyti arbitražo teismo sprendimą) procedūra. Tuo tarpu analogiškai Lietuvos valstybinių teismų sprendimai privalomai vykdytini šiuo metu tik keliolikoje užsienio šalių (tose, su kuriomis Lietuva sudarius savitarpės pagalbos civilinėse ir komercinėse bylose sutartis), o jų vykdymas paprastai siejamas su egzekvatūriniu patvirtinimu.

Žinotina, kad **mediacija**, kaip verslo ginčų suregulavimo (sutaikinimo), tarpininkaujant tretiesiems asmenims, būdas, skirtingai nuo arbitražinio-teisminio, nesukelia ginčo šalims esminių juridinių (prievolinių-teisinių) pasekmių. Tačiau dėl šio būdo taikymo neretai pasiekiami kompromisai, o šalių pasirašyti sutaikinimo (taikos) susitarimai (ypač patvirtinti mediatoriaus parašu ir ginčo šalių duoto „garbės žodžio“ moraline galia) tampa toms šalims doroviniu imperatyvu – savita priesaika (garantija), kuri savo veiksmingumu ir pragmatiškumu verslo santykiuose neretai pranoksta privalomojo vykdymo (teismų ir arbitražų) sprendimų lūkesčius.